

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ULUSLARARASI HABER AJANSLARININ YERİ VE ÖNEMİ

Ceyda ILGAZ BÜYÜKBAYKAL*

The Place and The Importance of The International News Agencies From Past to Present

In this article, we emphasized the importance of the news agencies which are the most important source of information of the mass communication.

Key words: news, news agencies

.....

Toplumlararası iletişimde kitle iletişim araçlarının başlıca haber kaynağı olan haber ajansları büyük rol oynamaktadır. İletişim ve bilişim teknolojilerinin itici gücü ile toplumsal ilişkiler ve toplumsal olaylar giderek gelişmekte; böylece dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay diğer yerinde de hissedilmektedir. İletişim alanında yaşanan

---

*Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

gelişmelerle birlikte dünyada haber dolaşımı olgusunun da giderek önem kazandığını gözlemlemekteyiz. Haberlerin dünya çapında geniş kitlelere ulaşmasında dolayısıyla da uluslararası haberleşmede son derece önemli ve etkin rol oynayan haber ajansları, gerek görsel-işitsel gerekse yazılı basının haber, bilgi ve görüntü gereksinimini büyük ölçüde karşılamaktadır.

UNESCO tarafından yapılan haber ajansı tanımı şu şekildedir: haber ajansı, hukuki statüsü ne olursa olsun, genel anlamda haberleri, gerçekleri gösteren ve tanımlayan aktüalite belgelerini bulup, bunları kitle iletişim araçlarına-onları ikna etmenin dışında kalmak üzere- yayan, yasaların hükümlerine, ticaret kurallarına uygun olarak verildiği ölçüde tam ve tarafsız hizmet götüren bir kuruluştur. (Girgin, 2002: 95)

Haber ajansları sahip oldukları teknolojik olanaklar sayesinde haber alma ve yayma işlevini diğer gazetecilik kuruluşlarına oranla daha hızlı bir şekilde yerine getirmektedirler. Haber ajansları kuruldukları tarihten itibaren haberleşme sürecinde yer alan kuruluşlara haber bulma işlevini üstlenmişlerdir.

“Haber ajansı kurma fikri dünyada ilk defa Macar asıllı bir Fransız olan Havas’tan gelmiştir. Gazete Le France’nin ortaklarından olan Havas 1826’te Paris’te bir büro açmıştır. Havas’ın yanında çalışan Reuter 1851’de Londra’da bugünkü haber ajansının ilk temellerini atmıştır.” (Atilla, 1997: 81) Havas haber ajansının II. Dünya Savaşı’ndan sonra Agence France Press adını alarak daha da genişleyerek etkinliğini yeniden

sürdürmekte olduğu bilinmektedir. Uluslararası haber üretim ve dağıtım hizmeti uzun yıllar AP, UPI (United Press International), AFP, Reuters ve TASS'ın önderliğinde yürütülmüştür. Ancak UPI el değiştirerek küçülmüş, TASS'ın ise (yeni adıyla ITAR-TASS) Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle etkinliği azalmıştır. Böylece AP, AFP ve Reuters haber ajanslarının dünyada etkinliği giderek artmaktadır. Uluslararası haber üretiminde önemli rol oynayan uluslararası haber ajansları ülkeler arasında son derece hızlı bir haber dolaşımı sağlayarak gerek yazılı, gerekse görsel-işitsel basına hizmet götürmektedirler. Dünyanın belli başlı haber ajansları gelişmiş ülkelerin denetimindedir. Teknolojik yönden son derece modern olanaklara sahip olan bu ajanslar dünyanın dört bir yanına anında ve çok çeşitli haber sunabilmektedir. Bu haber ajanslarının büyük ölçüde egemen oldukları bölgeler daha önce kendi ülkeleri tarafından sömürgeleştirdikleri bölgelerdir.

“Haber ajansları, kitle iletişim araçlarının belli başlı haber kaynaklarıdır. Kuruluşlarından bu yana kitle iletişim araçlarına haber bulma, haber üretme görevini üstlenmişlerdir. Sahip oldukları olanaklar ve devamlı geliştirdikleri teknolojileri sayesinde, haber alma ve yayma işlevlerini, öteki kitle iletişim araçlarına oranla daha çabuk yerine getirmektedirler. Günümüzde, dünya genelinde 180 dolayındaki haber ajansı, kurumların ve bireylerin haber gereksinimini karşılamak üzere, günde yaklaşık 13 milyon kelimedenden oluşan yeni bilgiler yayımlamaktadır. Dünya üzerinde gerçek haber ajansı sayılabilecek 180 dolayındaki

uluslararası ya da ulusal kuruluşun 50 kadarı Avrupa'da, 35'i Afrika'da, 20 kadarı Arap ülkelerinde, 30'u Asya ve Pasifik'te, 15'i de Latin Amerika'da kalanı da çeşitli ülkelerde bulunmaktadır.”(Girgin, 2002: 59-60)

Temel işlevi haber almak, toplamak ve dağıtmak olan haber ajansları hiç kuşkusuz haber alışverişinde önemli bir yere sahiptir. İletişim teknolojilerinin gelişmesi haber akışını kolaylaştırmakta ancak haberlerin iletilmesi için dünyanın birçok yerinde muhabir bulundurmaya gerektirmektedir. Ekonomik açıdan masraflı olan bu durum, haber ajanslarının birbirleriyle işbirliği içine gitmelerine neden olmaktadır. Haber toplama ve dağıtma işlemi yüklü bir maliyeti gerektirmektedir, bu maliyetin altından da ekonomik yönden güçlü olan ülkeler kalkabilmektedir.

Gelişen teknolojiyle birlikte uluslararası boyutta haberin aktarımının hız ve yaygınlık kazandığı bir gerçektir. Bu bağlamda gerek ekonomik gerekse teknolojik yönlerden önemli üstünlüklere sahip olan Batılı haber ajanslarının etkinlikleri göz ardı edilmez. Dünyanın birçok yerinde çok sayıda muhabir bulundurabilen, teknolojik açıdan son derece donanımlı olan haber ajansları bu sayede oldukça geniş bir kitleye hizmet götürebilmektedir. Her alanda olduğu gibi iletişim alanında da gelişmiş ülkeler her zaman yönlendirici konumundadır. Günümüzde artık internet aracılığıyla habercilik daha da gelişmekte, haber ajansları daha çok insana haber hizmeti götürmek durumunda kalmaktadır. Gelişmiş ülkeler

medyadan internete kitle iletişim araçları ile haberlerin ve bilginin dolaşımını sağlarken, gelişmekte olan ülkeler fikirlerin oluşumunu etkilemektedir. Dünya haberlerinin çoğunluğu gelişmiş ülkelerin ürünü olmakla birlikte, gerçek de onların yansıtmak istedikleri biçimde dünyaya sunulmaktadır.

Haber ajanslarının *uluslararası* nitelik taşımalarının ölçütü, kamuoyuna haber sağlayana kitle iletişim araçları arasında abonelere sahip olmasıdır. Uluslararası haber ajansları dünyaya yayılan haber ağları sayesinde abonelerine kesintisiz hizmet verebilmektedir. Ajansların haber hizmeti verdikleri abone yelpazesi çok geniştir. Yazılı, görsel-ışitsel basın organlarının yanı sıra, yapılan çeşitli sözleşmeler doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerin ajanslarına teknik danışmanlık hizmeti de verilebilmektedir. Büyük haber ajansları kuruldukları yıllarda birbirleriyle işbirliği içine gitmişlerdir ancak daha sonraki dönemlerde artan yoğun rekabet ortamının etkisiyle kendi olanaklarını kullanmaya başlamışlardır. Ancak teknik olarak bu tarz ayrıcalıklara sahip olmayan gelişmekte olan ülkeler uluslararası ajanslara bağlı kalmaktadırlar. Dünya ülkelerine ulaştırılan haberlerin büyük çoğunluğu AP, AFP ve Reuters haber ajansları kaynaklıdır.

Atilla Girgin uluslararası haber ajanslarının özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

-birçoğu gazeteler ile radyo ve TV istasyonlarının ortak oldukları kooperatif özelliği taşımaktadırlar.

-güvenilirliklerini ve tarafsızlıklarını sürdürmek için kendi ekonomik kaynaklarıyla yetinmek gerektiği bilincindedirler.

-dış büro ve temsilci sayısının çokluğu nedeniyle, kendi kaynaklarından haber alma olanağını artırmışlardır.

-gerek ülke içinde, gerek ülke dışında abone sayısı çok fazladır.

-az fakat öz haber değil, bol ve çeşitli haber vermektedirler.

-dış yayımları çok çeşitli ve güçlüdür.

-çok dilde dış yayım yapmaktadırlar.

-radyo ve TV'lere özel haber servisi vermektedirler.

-çok geniş bir arşive sahip bulunmaktadırlar.

-iletişim alanında yoğun bir rekabet içinde olduklarından, en yeni ve en gelişmiş teknikleri uygulamaktadırlar.

-gelişmekte olan ülkelerin ajanslarına teknik ve bilimsel danışmanlık hizmeti vermektedirler. (Girgin, 2002:81-82)

Az gelişmiş ülkelerin dünya basınında çok fazla yer almadığı yadsınamaz bir gerçektir. Az gelişmiş ülkelerin ekonomileri, teknolojileri ve muhabir sayıları haberleşme işleyiş düzeni açısından yetersizdir. Ekonomik açıdan güçlü olan gelişmiş ülkeler sürekli gelişen ve yenilen kitle iletişim araçlarını ellerinde bulundurarak teknolojik açıdan da güçleri konuma gelmektedir. Teknolojik yenilikleri yakından izleyebilen ajanslar uluslararası bir konuma gelebilmektedir. Teknolojik alt yapı söz konusu olmadan haberleşme başarısından söz etmek olası değildir. Bu açıdan da dünya haberlerinin dolaşımında tek yönlü ve dengesiz bir düzen söz

konusudur. Dengesiz ve tek yönlü iletişimin yanı sıra, Batı kaynaklı iletişimin içeriğinin de demokratik olduğu söylenemez. Örneğin az gelişmiş bir ülkede meydana gelen çok önemli bir olay çoğu kez duyulamamakla birlikte gelişmiş ülkelerin belki de çok fazla önem taşımayan bir haberi tüm dünyaya anında yayılmakta ve böylece dünyanın ilgisini çekmektedir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler genellikle doğal afet, iç savaş gibi çok önemli olaylarla seslerini dünyaya duyurabilmektedir.

Konuyla ilgili olarak Chris Barker, haberin kapsama alanının ulusal haber ajansları tarafından desteklendiğini, bu durumun da 'olumsuz haber değerlerini' (negative news value) vurguladığını belirtmektedir. Örneğin gelişmekte olan ülkelere yolsuzluk ve felaket haberleriyle yer verilmektedir. (Barker, 1997: 101) Bunun yanı sıra Batı'nın sıradan haberleri dünya medyasında anında yerini almaktadır.

Buna karşın eşit ve paylaşımcı-dengeli bir iletişim modeli, kitle iletişim olgusunun temelinde yatan bir gerçektir. Bütün bunların yanı sıra iletişim sürecinin demokratikleşmesi, haber akışının çok yönlü olarak genişletilmesi ve bu sayede daha fazla insanın iletişim etkinliklerine katılmasının sağlanması gerekmektedir. İletişimde demokratikleşebilmenin olabilmesi için uluslararası haber dolaşımında çift yönlü bir akışa fırsat tanınmalıdır. Uluslar, siyasal güçler, kültürel topluluklar, ekonomik varlıklar ve sosyal gruplar için daha eşit, yani ayırım yapılmaksızın, güçsüzler üzerinde bir üstünlük sağlanmaksızın

enformasyon alış verişinde bulunma olanaklarının genişletilmesi gereklidir. Ancak özgür bir şekilde yapılabilen haber dolaşımının ve özgürce ifade edilebilen görüşlerin ardından iletişimde demokratikleşme sürecinden söz etmek olasıdır.

Kaynakça

- GİRGIN, Atilla, **Uluslararası İletişim Haber Ajansları ve AA.**, İstanbul, Der Yayınları, 2002.
- ATILLA, Taner, **Yerel Basın Eğitim Seminerleri Dizisi:1**, İstanbul, Erdini Basın ve Yayınevi, 2-3 Ekim 1997.
- BARKER, Chris, **Global Television**, USA, Blackwell Publishers, 1997.